

»NOV HRAM UČENOSTI«: USTANOVITEV PEDAGOŠKE AKADEMIJE V MARIBORU

Tadeja MELANŠEK

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Koroška cesta 160, 2000 Maribor, Slovenija
e-mail: tadeja.melansek1@um.si

Darko FRIŠ

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Koroška cesta 160, 2000 Maribor, Slovenija
e-mail: darko.fris@um.si

IZVLEČEK

Reforma visokega šolstva na Slovenskem, ki je potekala v petdesetih in šestdesetih letih prejšnjega stoletja, je med drugim utrla pot nastanku višjega oz. visokega šolstva v drugem največjem mestu na Slovenskem, Mariboru. Prispevek na podlagi že obstoječe znanstvene in strokovne literature, jubilejnih zbornikov, ki so izšli ob pomembnejših obletnicah ustanovitve, arhivskega gradiva, ki ga hranita Pokrajinski arhiv Maribor in Arhiv Republike Slovenije, ter poročanja časnikov iz tistega obdobja predstavi ustanovitev prve visoke šole v Mariboru v povojni Jugoslaviji leta 1961, ki je bila obenem tudi prva pedagoška akademija na Slovenskem. Prispevek ponuja tudi nov pogled na zakulisno dogajanje ob njeni ustanovitvi.

Ključne besede: Pedagoška akademija Maribor, višje šolstvo, reforma šolstva, Univerza v Mariboru, Slovenija

UN «NUOVO TEMPIO DEL SAPERE»: L'ISTITUZIONE DELL'ACCADEMIA PEDAGOGICA DI MARIBOR

SINTESI

La riforma dell'istruzione superiore in Slovenia, che ha interessato gli anni Cinquanta e Sessanta, ha aperto la strada, tra l'altro, alla fondazione nel 1961 dell'istruzione superiore a Maribor, la seconda città slovena. Sulla base della letteratura scientifica e di settore, delle raccolte celebrative pubblicate in occasione dei più importanti anniversari della fondazione, delle fonti d'archivio conservate nell'Archivio regionale di Maribor e nell'Archivio della Repubblica di Slovenia e dei resoconti giornalistici del periodo, il presente articolo presenta l'istituzione nel 1961 del primo istituto di istruzione superiore a Maribor nella Jugoslavia del dopoguerra e, allo stesso tempo, della prima accademia pedagogica in Slovenia. Inoltre, l'articolo offre una nuova prospettiva sugli eventi dietro le quinte della sua fondazione.

Parole chiave: Accademia Pedagogica di Maribor, istruzione superiore, riforma dell'istruzione, Università di Maribor, Slovenia

UVOD¹

Več stoletij so se »uka željni« posamezniki iz slovenskih dežel, ki so si želeli pridobiti višjo izobrazbo, morali odpraviti na študij v tujino. Za študente iz (današnjega) slovenskega prostora so bile zaradi svoje »bližine« zanimive predvsem severnoitalijanske in srednjeevropske univerze, čeprav najdemo študente s tega območja seveda tudi na drugih univerzah, npr. na pariški. O prvih poskusih ustanovitve univerze v Ljubljani lahko govorimo že v času, ko je tam delovala Akademija delovnih Ljubljancanov (*Academia operosorum Labacensium*), torej od leta 1693 do približno 1725. Še močnejša pa so prizadevanja postala po letu 1848, ko je zahteva po ustanovitvi univerze v Ljubljani postala del narodno-emancipacijskih teženj, a so avstrijske oblasti zavračale potrebo po slovenski univerzi (Štih & Simoniti, 2009, 173–175; Repe, 2020, 459, 462–463).

Razpad Avstro-Ogrske in priključitev (večjega dela) slovenskega ozemlja novi južnoslovanski državni tvorbi Državi Slovencev, Hrvatov in Srbov ter kasneje Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev sta prinesli pomembne politične spremembe. Sprva ustanovitvi slovenske univerze sicer niso bili naklonjeni v Beogradu, prav tako tudi nekateri deli slovenske politike v turbulentnem obdobju, ko država še niti ni imela urejenih vseh meja, nanjo niso gledali kot na prioriteto. Kot ugotavlja zgodovinar Božo Repe pa se je ravno ta prehodni čas izkazal za odločilnega. Tako je bila želja po nastanku slovenske univerze po dolgih prizadevanjih uresničena leta 1919. Pomembno vlogo pri ustanovitvi Univerze v Ljubljani so imeli Karel Verstovšek, takratni vodja poverjenišva za uk in bogočastje, ki je bil pristojen za šolstvo in vzgojo, Mihajlo Rostohar, docent psihologije z univerze v Pragi in pravnik Danilo Majaron (Repe, 2020, 468–470; Griesser-Pečar, 2020, 335–358; Protner, 2020, 401–406; Štuhec, 2020, 213–220; Perovšek, 2020, 359–395; Rahten, 2021, 112, 122–125).

Tako kot je konec prve svetovne vojne ustvaril razmere za nastanek ljubljanske univerze, sta konec druge svetovne vojne in nastanek Federativne ljudske republike Jugoslavije (FLRJ) prinesla velike spremembe tudi na področju izobraževanja. V začetku petdesetih let 20. stoletja so se komunistične oblasti začele ukvarjati s celovito reformo šolstva, ki je zajela tako osnovne in srednje šole, kot tudi višje oziroma visoke šole. Največji izziv reforme visokega šolstva je predstavljalo vprašanje povezave bodočih višjih šol s fakultetami, saj je slednje zahtevalo stopenjski študij na fakultetah in inverzijo študija. Praktični

predmeti bi se izvajali v nižjih letnikih in teoretični v višjih letnikih, tako bi bila prva stopnja študija na fakultetah primerljiva z višjimi šolami.² Študentje, ki bi uspešno zaključili študij na eni izmed višjih šol, bi tako izobraževanje lahko nadaljevali na primerljivi ljubljanski fakulteti.

Vzporedno z reformo šolstva (1953–1963) opazimo konec petdesetih in na začetku šestdesetih let 20. stoletja po celotni Jugoslaviji trend nastajanja višješolskih zavodov (npr. Niš, Priština, Split). Razloge za to lahko iščemo v težnjah zvezne oblasti po hitrem dotoku čim bolj izobraženega kadra. Po ugotovitvah zgodovinarja Aleša Gabriča pa je zvezna oblast v ustanavljanju novih višjih šol videla tudi »del odgovora na vprašanje, kako uveljaviti lastna stališča« (Gabrič, 2006, 237). Verjetno so za profesorje na novoustanovljenih višjih šolah, v krajih, ki do takrat sicer še niso imeli višješolskih ustanov, a so si za te prizadevali, predvidevali, da ne bodo nudili takšnega upora pri sprejetju zelenih študijskih novosti.

Na Slovenskem se je kot novo višješolsko središče ponujal Maribor, ki je veljal za eno večjih in pomembnejših industrijskih mest v celotni Jugoslaviji. Za industrijsko dejavnost je med drugim značilno, da je v izogib stagnaciji in nazadovanju potrebno stalno stremeti k razvoju in napredku. Eden izmed pogojev za uspešen nadaljnji razvoj mesta je bil kvalificiran strokoven kader, ki ga je v Mariboru primanjkovalo, saj tja dotok iz ljubljanske univerze ni bil zadosten. V letu 1959 naj bi v gospodarstvu primanjkovalo kar 1.800 strokovnjakov. Tako so bile pobude za nastanek visokošolskih zavodov čedalje glasnejše tudi v samem mestu. Med letoma 1959 in 1960 je bilo v Mariboru ustanovljenih prvih pet višjih šol: Višja komercialna šola, Višja tehniška šola, Višja agronomska šola, Višja stomatološka šola in Višja pravna šola (Bračič, 1975, 9; 1983, 247–249; 1991, 598–599; Rebernik, 1976, 2–3; Rakonjac, 2023, 126–134). Okrajni ljudski odbor Maribor je kot prvo sicer predvidel ustanovitev ravno Pedagoške akademije, a je zaradi različnih dejavnikov, ki so podrobneje predstavljeni kasneje v prispevku, ta bila ustanovljena šele kot šesta in zadnja v prvem nizu ustanavljanja mariborskih višjih/visokih šol.

Pričujoči prispevek na podlagi obstoječe znanstvene in strokovne literature, jubilejnih zbornikov, ki so izšli ob pomembnejših obletnicah ustanovitve, arhivskega gradiva, ki ga hranita Pokrajinski arhiv Maribor in Arhiv Republike Slovenije ter poročanja časnikov ponuja nove poglede na dogajanje ob

1 Članek je nastal v okviru programske skupine Oddelka za zgodovino na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru P6-0138 (A): *Preteklost severovzhodne Slovenije med slovenskimi zgodovinskimi deželami in v interakciji z evropskim sosedstvom*, ki ga financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

2 Priporočilo o nadaljnji reformi visokošolskega študija na fakultetah Univerze v Ljubljani (cf. Uradni list Ljudske Republike Slovenije, 26. 11. 1959, 16, 37, 1; Gabrič, 2006, 209–256).

ustanovitvi Pedagoške akademije v Mariboru. Med literaturo velja še posebej izpostaviti delo Vladimirja Bračiča *Prispevki za zgodovino visokega šolstva v Mariboru*, iz leta 1984, ki je aktivno sodeloval pri nastajanju najprej višjih šol v Mariboru in kasneje univerze. Med drugim je bil tudi drugi direktor Pedagoške akademije v Mariboru in kasneje prvi rektor Univerze v Mariboru. Delo je pomembno, saj nam ponuja določen »notranji« pogled na dogodke in situacije, ki nam ga lahko ponudi samo nekdo, ki je v bil v dogajanje neposredno vpleten.

ZAČETKI VIŠJEGA ŠOLSTVA V MARIBORU

Nad idejo za ustanovitev novega višješolskega središča v Mariboru na ljubljanski univerzi niso bili posebej navdušeni. Tako npr. ljubljanske tehnične fakultete v ustanavljanju višjih šol niso videle potrebe, saj naj bi bile dovolj že obstoječe srednje tehnične šole. Nekateri ljubljanski profesorji pa so kazali veliko skrb, da bo z ustanavljanjem višjih šol v Mariboru in možnostjo povezave le teh s fakultetami, prišlo do padca kakovosti študija. Tako so zagovarjali, da bi morali tudi na višjih šolah predavati habilitirani profesorji, saj bi le tako lahko usklajevali kriterije. Potrebno je upoštevati tudi, da bi z ustanovitvijo drugega močnega višješolskega središča na Slovenskem Univerza v Ljubljani izgubila popolni monopolni položaj, ki ga je do tedaj imela nad visokim izobraževanjem na slovenskem območju (Gabrič, 2006, 237–255). Vsekakor pa ni bil pogled celotnega ljubljanskega univerzitetnega kadra uperjen proti ustanavljanju novega višješolskega središča. Tako je npr. Dolfe Vogelnik, rektor ljubljanske univerze med letoma 1958 in 1961 (Djordjevič, 1986), v reviji *Naša sodobnost* zapisal:

Še prav posebej pa bi želel omeniti porajanje drugega slovenskega visokošolskega centra v Mariboru. Tu ne gre za dislociranje visokošolskega študija iz Ljubljane v Maribor, za razraščanje korenin ljubljanske univerze na Štajersko, ampak za samoniklo porajanje novega visokošolskega jedra kot nujne posledice gospodarske in družbene vloge Maribora in mariborskega bazena. Ljubljanska univerza ne stoji ljubusumno ob strani rojstvu posestrim, ampak jim nudi vso svojo pomoč, in menim, da bo to morala delati v bodoče v še večji meri. (Vogelnik, 1961, 164)

Odbor za prosveto in kulturo Republiškega zbora Ljudske skupščine LR Slovenije je na svoji sedmi seji, 29. junija 1959, obravnaval točko o predlogu zakona o ustanovitvi višje komercialne šole, pri kateri so diskutirali tudi o potencialni lokaciji nove šole. Omenjali sta se dve mesti: 1. Ljubljana: zaradi predvidene tesne povezave, ki bi jo višja komercialna šola naj imela z ekonomsko fakulteto in 2. Maribor, ki naj bi z ustanovitvijo višje šole, po besedah predsednika odbora Franca Perovška, »izgubil značaj provincialnega mesta« s čemer bi se »prevelika razlika med Mariborom in Ljubljano vsaj v majhni meri izgledala«. Kljub pomislekom nekaterih članov je Odbor za prosveto in kulturo že takrat podal mnenje, da naj se višja komercialna šola ustanovi v Mariboru.³

Na osmi seji Republiškega zbora Ljudske skupščine LR Slovenije, ki je potekala 2. julija 1959, je bil soglasno sprejet predlog »Zakona o ustanovitvi Višje komercialne šole«,⁴ ki je bil v *Uradnem listu LR Slovenije* objavljen 16. julija 1959, v njem pa še ni bil določen sedež šole.

Čeprav lokacija sedeža šole res še ni bila »uzakonjena«, pa so se priprave na ustanavljanje Višje komercialne šole v Mariboru pričele že v juliju. Ludvik Gabrovšek, sekretar Sveta za šolstvo, je Vladimirju Bračiču, takratnemu načelniku za prosveto in kulturo Okrajnega ljudskega odbora Maribor, naročil naj pripravijo predlog »uredbe« šole in se pripravijo na njeno ustanovitev. Slovesna otvoritev Višje komercialne šole je potekala 23. oktobra 1959 v delu poslopja bivše Klasične gimnazije. V krajšem prispevku, ki so ga objavili v študentskem časopisu ljubljanske univerze *Tribuna* so zapisali, da naj bi se za prvi letnik Višje komercialne šole v Mariboru prijaviло kar 1.110 kandidatov, od katerih jih je bilo sprejetih 746. Šola je v prvem letu delovanja nudila dva programa, zunanjetrgovinski in industrijski oddelek (Bračič, 1984, 16, 19; Gabrič, 2006, 242–243).⁵ V *Tribuni* so o ustanovitvi nove višje šole v Mariboru še zapisali:

Pomen nove šole ni le v tem, ker pomeni korak naprej v reševanju naših potreb po visokokvalificiranih kadrih v gospodarstvu, ampak predvsem v dejstvu, da je ustanovljena v kraju izven Ljubljane, ki s tem nehava biti edini center izobraževanja visokokvalificiranih kadrov, da je ustanovljena v gospodarskem centru, ki ima za to vse pogoje in morda tudi največje potrebe in da je s tem močno olajšano šolanje otrok iz delavskih slojev.⁶

3 ARS, SI AS 1115, 46, Stenografski zapisnik 7. seje odbora za prosveto in kulturo Republiškega zbora Ljudske skupščine LRS, 29. 6. 1959, 1–14 (str. 10).

4 Obravnava in sklepanje o predlogu zakona o ustanovitvi Višje komercialne šole (Megušar, 1959, 23).

5 Uradni list LRS, 17. 10. 1959: Uredba o višji komercialni šoli, 318–320; *Tribuna*, 28. 10. 1959: Višja komercialna šola v Mariboru odprta, 14.

6 *Tribuna*, 28. 10. 1959: Višja komercialna šola v Mariboru odprta, 14.

Že mesec dni kasneje, 20. novembra 1959, so na enajsti seji Odbora za prosveto in kulturo Republiškega zbora Ljudske skupščine LR Slovenije obravnavali predlog zakona o višji tehniški šoli (za ustanovitev katere si je Maribor prizadeval že več let). Ni presenetljivo, kot je na seji izpostavil tudi poslanec Ludvik Gabrovšek, da je zahteva po višji tehnični šoli v Mariboru »še zlasti izbila z veliko ihto na dan, ko je bila ustanovljena višja komercialna šola«. ⁷ Na deseti seji Republiškega zbora LR Slovenije ⁸ 26. novembra 1959 so obravnavali in sklepali o predlogu zakona o Višji tehnični šoli v Mariboru. Na omenjeni seji je bila precej zanimiva izjava poslanca Vlada Majhna, ki omenja idejo ustanovitve nove slovenske univerze:

Izvršni svet sodi, da lahko višja komercialna in višja tehnična šola v Mariboru v najkrajšem času prerasteta v visoki šoli ali pa v fakulteti kot prva zametka nove in samostojne univerze v Mariboru. V zvezi s takšnimi prizadevanji menimo, da sta oba zakona o višjih šolah v Mariboru le začasna in jih bo treba spremeniti, ko se bosta šoli razvili v drugo stopnjo bodisi visokega, bodisi fakultetnega študija. ⁹

Okrajni ljudski odbor Maribor je Višji tehniški šoli določil prostore v poslopju Srednje tehniške šole. Kot zanimivost velja omeniti, da je šola z rednimi predavanji (sicer z omejenim številom rednih študentov) pričela že v letnem semestru, 1. marca 1960. Slovesnosti ob začetku delovanja šole, ki je potekala 5. marca 1960, se je udeležil tudi Boris Kraigher, ki naj bi v slavnostnem govoru tudi javno povedal, da Višja ekonomsko komercialna šola in Višja tehniška šola pomenita zametke bodoče samostojne univerze v Mariboru (Bračič, 1984, 115; Gabrič, 2006, 243–244).

O tem, da so slovenske oblasti v Maribor videle potencialno novo višješolsko središče na Slovenskem, ob že omenjenih izjavah Vlada Majhna in Borisa Kraigherja, priča tudi dejstvo, da je Maribor v roku enega leta dobil kar pet višješolskih ustanov. Ob že predstavljenih ustanovitvah Višje komercialne in Višje tehniške šole v letu 1959, je prva polovica leta 1960 mestu prinesla ustanovitve še treh novih višjih šol. ¹⁰

Odbor za prosveto in kulturo Republiškega zbora Ljudske skupščine LR Slovenije je o ustanovitvi vseh treh višjih šol v Mariboru – Višje agronomske šole, Višje stomatološke šole in Višje pravne šole – razpravljaj na svoji petnajsti seji, 18. junija 1960. ¹¹ Nekaj dni kasneje, 24. junija so vse tri predloge zakonov omenjenih šol obravnavali in sprejeli še na štirinajsti seji ¹² Republiškega zbora skupščine LR Slovenije. ¹³ »Zakon o Višji agronomski šoli v Mariboru«, »Zakon o Višji pravni šoli v Mariboru« in »Zakon o Višji stomatološki šoli v Mariboru« so bili 7. julija 1960 objavljeni v *Uradnem listu LR Slovenije*. ¹⁴

O ustanavljanju novih višješolskih ustanov v Mariboru je poročal tudi mariborski časnik *Večer*:

Z ustanovitvijo novih višjih šol izvajamo nadaljnjo dekoncentracijo višjega, visokega in univerzitetnega študija, ki je bil doslej osredotočen v Ljubljani. Višje šole organiziramo v krajih, katerih razvitost in zadostno število sposobnih strokovnih kadrov zagotavlja dostojno strokovno raven in neposredno povezanost z družbeno prakso. Dekoncentracija tega študija v razne predele naše republike pa hkrati tudi omogoča močnejše vključevanje mladine v višje šole. ¹⁵

Sprva so bili trem novoustanovljenim višjim šolam dodeljeni prostori v poslopih drugih institucij. Tako je Višja agronomska šola dobila prostore v tedanji zgradbi Kmetijske srednje šole, Višja pravna šola je prostore dobila v poslopiju bivše Klasične gimnazije (kjer je v tem času še bila Višja komercialna šola), Višja stomatološka šola pa je imela v začetku težave s prostori in je gostovala v več zgradbah; njeni upravni prostori pa so bili na Sodni ulici 15, soba 308/311 (Bračič, 1984, 158; 1991, 605).

Na velike spremembe, ki jih je nastajanje novih višješolskih institucij izven Ljubljane prineslo, kaže tudi to, da je bil konec leta 1960 sprejet nov zakon na področju visokega izobraževanja poimenovan »Zakon o visokem šolstvu v Ljudski republiki Sloveniji« in ne več »Zakon o Univerzi v Ljubljani«, kot je bil leta 1957. ¹⁶

V prvem členu »Zakona o visokem šolstvu v Ljudski republiki Sloveniji« je bilo določeno, da se vsaj trije visokošolski zavodi (fakultete, visoke šole, umetniške

7 ARS, SI AS 1115, 46, Stenografski zapisnik 11. seje odbora za prosveto in kulturo Republiškega zbora Ljudske skupščine LRS, 20. 11. 1959, 1–53.

8 Obravnava in sklepanje o predlogu zakona o Višji tehnični šoli v Mariboru (Megušar, 1960a, 5–24).

9 Obravnava in sklepanje o predlogu zakona o Višji tehnični šoli v Mariboru (Megušar, 1960a, 20–21).

10 Obravnava in sklepanje o predlogu zakona o Višji agronomski šoli v Mariboru; Obravnava in sklepanje o predlogu zakona o Višji stomatološki šoli v Mariboru; Obravnava in sklepanje o predlogu zakona o Višji pravni šoli v Mariboru (Megušar, 1960b, 33).

11 ARS, SI AS 1115, 46, Stenografski zapisnik 15. seje odbora za prosveto in kulturo Republiškega zbora Ljudske skupščine LRS, 18. 6. 1960, 33–36.

12 Na isti seji so obravnavali še predloge za ustanovitev Visoke šole za telesno kulturo v Ljubljani in Višje pomorske šole v Piranu.

13 Obravnava in sklepanje o predlogu zakona o Višji agronomski šoli v Mariboru; Obravnava in sklepanje o predlogu zakona o Višji stomatološki šoli v Mariboru; Obravnava in sklepanje o predlogu zakona o Višji pravni šoli v Mariboru (Megušar, 1960b, 33).

14 Uradni list LRS, 7. 7. 1960: Zakon o Višji agronomski šoli v Mariboru; Zakon o Višji pravni šoli v Mariboru; Zakon o Višji stomatološki šoli v Mariboru, 243–251.

15 *Večer*, 25. 6. 1960: Tri nove višje šole v Mariboru, 1–2.

16 Uradni list Ljudske republike Slovenije, 29. 12. 1960: Zakon o visokem šolstvu v Ljudski republiki Sloveniji, 489–495; Uradni list Ljudske Republike Slovenije, 5. 7. 1957: Zakon o Univerzi v Ljubljani, 337–352.

KULTURA * KNJIŽEVNOST * GLEDALIŠČE * UMETNOST

MARIBOR – UNIVERZITETNO MESTO

V našem izobraževalnem sistemu je vloga višjih šol vedno večja. Pred vojno sta bili v Jugoslaviji samo dve višji pedagoški šoli, ki sta imeli v šolskem letu 1958-59 le 259 študentov. Od osvoboditve do leta 1957 je bilo v državi ustanovljenih 44 višjih šol. Do šolskega leta 1958-59 je bilo ustanovljenih osem višjih šol, pred kratkim pa sta zavezeli še devata in deseta višja šola, in sicer višja komercialna in višja tehniška šola v Mariboru, ki sta hkrati prvi višji šoli v središču severovzhodne Slovenije in zameetek bodoče univerze. Višja komercialna šola ima štiri specializirane oddelke, višja tehniška pa bo imela v svojem prvem (polletnem) semestru strojni, elektrotehniški in tekstilni oddelki, pripravljajo pa še gradbeno-komunalni in kemični oddelki. Ze prihodnje jesen bo višja tehniška šola imela pet oddelkov in mladina široke možnosti za študij v Mariboru.

Nemški družbeno-ekonomski napredki naše socialistične skupnosti prinaša potrebo po ustreznem razvoju višjega šolstva. Pri reformi univerzitetnega študija imajo višje šole pomembno vlogo. O tem je član izvršnega sveta LRS tov. Vlado Mašhen med drugim dejal: »V hierarhiji predstavljajo dovoljno višje šole prvostopenjsko visokega in univerzitetnega študija... Izvršni svet ob ustanovitvi višje komercialne in višje tehniške šole v Mariboru sedi, da lahko obe šoli v najkrajšem času prerasteta v visoki šoli ali v fakulteti, kot prva zameetka in v samostojne univerze v Mariboru».

Deležja da bosta dali prve absolvente, bosta obe mariborski

no bolj izgubila svoj republiški značaj in postaja le še šola za potrebo mariborskega okraja. Ustanovljena je samostojna srednja kmetijska šola v Rakiclanu, enako šola ustanovljajo v Celju in na Gornju. Načrt, da bi srednja kmetijska šola, ki je z ustanovitvijo novih šol izgubila svoj prejšnji pomen, preselili v Turinšce pri Ptuj, je povsem umesten. V Turinšci so ustrejni prostori, velike kmetijsko gospodarske skrajta; vse možnosti za kakovostno delo.

Hkrati z ustanavljanjem fakultete bo vedno treba reševati vprašanje prostorov zanje. Idejni načrt za zgradbo bodoče ekonomske fakultete (sedaj višje komercialne šole) je že izdelan. Poslopje bo v

Novo višje šole zameetek bodoče univerze — Ze prihodnje leto agronomska fakulteta — Velik razvoj strokovnega šolstva

Problem kadrov za nove fakultete v Mariboru ne bo pereč oziroma bo pereč samo, kolikor bo prizadel gospodarske organizacije, ki bodo nujno morale odstopiti fakultetam svoje najboljše strokovnjake. Predavateljska mesta na fakultetah pa bodo za te ljudi brez dvoma pomenila boljše možnosti znanstvenega dela.

Tajništvo za prosveto pri OLS Maribor, ki je velik pobudnik ustanovitve novih šol, je proučilo tudi le problem stanovanj za študente. Ugotovitev so v glavnem razveselile. Pa ureditvi ceste Murška Sobota—Maribor—Celje in za oskrbo bolnih avtošolov in šolskih prometnih razmerah so bodo študentje bodoči fakulteti iz vseh krajev Dravske doline, iz Murške Sobe, Celja, ormoških okolič in slovenskih goric na

Razvoju Maribora v univerzitetno mesto pa se bodo vedno morale čim bolj prilagoditi tudi mariborska kulturna ustanova, gledališče, študijska knjižnica itd.

STROKOVNE ŠOLE V OKOLICI

Razen po visokih šolah je v Mariboru čutili potrebo po dekoncentraciji srednjega in strokovnega šolstva, ki je bilo v zadnjih letih močno osredotočeno v mestu. Tajništvo za prosveto in drugi odgovorni čim bolj težijo za tem, da bi to šolstvo čim bolj približali tudi učencem v širši okolici in jim tako omogočili cenenejše šolanje. Svet za prosveto je na svoji zadnji seji sprejel predlog tajništva za prosveto, da bi v šolskem letu 1960-61 odprli samostojno ekonomsko srednjo šolo in administrativno šolo v Ptuj. Razmisljajo tudi o ustanovitvi administrativne in ekonomske srednje šole v Slovenskem Gradcu ali na Ravnah, kar bi naj bilo prav tako uresničeno v prihodnjem šolskem letu. Razvoj pa bo morda pokazal potrebo in možnosti za ustanovitev novih strokovnih šol v Slovenski Bistrici in Ormožu. V Ormožu na primer niso mogli doslej odpreti niti vajenjske šole, z graditvijo nove tovarne sladkornja pa bo Ormož ogromno pridobil in bodo ustanovljene nove možnosti tudi za šolstvo.

Samostojen kovinarski oddelki srednje tehniške šole bi lahko delovali pri kovinarski šoli na Ravnah, kjer so šolski in intermatski prostori ter dovolj predavateljev. Prav tako bo najbrž potrebna ustanovitev strokovne šole za potrebe administrativne kombinata

Kidričev-Impel. Potrebo po strokovnem šolanju mladine so vsakakor velike, zato bo obnem z ustanavljanjem novih treba razvijati tudi šole, ki že delujejo, povečati zmogljivost IKS TAM in drugih podobnih šol. Vsa ta vprašanja bodo še jamejša po reorganizaciji strokovnega šolstva.

Glade na mnoge nove šole, ki so že ustanovljene ali njihovo ustanovitev pripravljajo, pa je severovzhodna Slovenija s svojim središčem Mariborom dosegla tak napredek, kakršnega pred ustanovitvijo nove Jugoslavije ni bilo mogoče niti slutiti.

M. S.

V bližini prihodnosti: fakultete v našem mestu

predavanja lahko vodil. Razen tega je Maribor serozivno močno povečan z zidanim in bodo mnogi študenti stanovali pri sorodnikih. Kljub temu pa bo v bodočem univerzitetnem mestu potrebno zgraditi nekaj novih stanovanj za študente. Ta stanovanja ne bodo v študentskem mestu, prava v Ljubljani je namreč pokazala, da so v takem namenu študenti dobri študenti iz vsakdanjega življenja, ampak po vsem mestu. Svet za šolstvo bo predlagal mestnemu svetu, naj bi vsak investitor v prihodnje obvezno zagradil v novi stanovanjski zgradbi tudi študentsko kvartirno stanovanjsko prostora za študente. Tako bi študentje živeli v male skupnosti in sodelovali v družbenem upravljanju. Sklad študentskih stanovanj, ki bi ga ustvarili s tako obvezno gradnjo, bi bil pod posebnim študentsko upravno in namenjalo samo za potrebe študentov.

Za novonastavljeno višji šoli v Mariboru je ogromno zanimanja, vendar bo za prvi semester vile tehniške šole sprejeli samo redne študentje. Tako bodo imeli predavatelji dovolj časa, da bodo do jesenskega semestra pripravili učno gradivo in s tem omogočili študij tudi izrednim študentjem.

Poznamo jih in ne poznamo...

STARI, DOBRI ČEVljARSKI MOST čez Ljubljano, eden od sedmih mostov, ki so v Ljubljani vspeh čez to reko, od vseh morda najlepši. Majster Placnik, ki je dal ljubljanskemu mestu sčunanja lice, je zgradil tudi ta most in nasodestil s njim prejšnjega izteznega.

V Valvasorjevem času je stiel na tem mestu lesen, tako imenovani Zgornji most — »in obeh koncih odprto v nasprotni smeri in čevljarnicami« — ki je imel »na vsaki strani lep hodnik ali galerijo, po kateri se lahko sprežali in v vode gledali«. Od tod izvira ime Čevljarski most, ko se pred tili rezultati Ljubljane, so upadli, na dnu pod njim, ustili več močvir in bosa. Ljubljanski Čevljarski most — florentinski Ponte vecchio v malet.

—B.

RAZVOJNA SLIKA KOMUNISTIČNEGA ČASNIŠKEGA TISKA NA SLOVENSHEM

Slika 1: Ustanovitvi obeh višjih šol sta odmevali tudi v lokalnih časnikih – tako je npr. Večer pisal o velikem pomenu, ki ga novi pridobiti imata za mesto (Večer, 12. 12. 1959, 5).

akademije in višje šole) lahko združijo v ustrezno drugo združenje.¹⁷ To je pridom izkoristilo pet mariborskih višjih šol in Okrajni ljudski odbor Maribor, ki so spomladi 1961 predlagali ustanovitev Združenja visokošolskih zavodov v Mariboru. Mariborske višje šole so namreč, kot so leta 1965 tudi zapisali v »Poročilu za 2. volilno skupščino Združenja visokošolskih zavodov v Mariboru«, potrebovale koordinacijsko telo, ki bi uravnavalo delo vseh višjih šol, skrbelo za vprašanje pedagoških kadrov, učnih prostorov in materialni položaj študentov ter ostale skupne zadeve šol (Bračič, 1991, 606; Gabrič, 2006, 250).¹⁸

Republiški zbor LR Slovenije je 23. maja 1961 sprejel »Zakon o ustanovitvi Združenja visokošolskih zavodov v Mariboru«. ¹⁹ Na ustanovni skupščini združenja, ki je potekala 9. decembra 1961, je sodelovalo že šest ustanov, saj se je prvotnim petim priključila še novonastala Pedagoška akademija Maribor. Po poročanju *Dela* so na skupščini najdlje razpravljali o vprašanju prehoda mariborskih diplomantov višjih šol na študij druge stopnje fakultet. Dva tedna po skupščini se je združenju pridružila še Visokošolska in študijska knjižnica Maribor (Bračič, 1991, 606; Gabrič, 2006, 250).²⁰

17 Uradni list Ljudske Republike Slovenije, 29. 12. 1960: Zakon o visokem šolstvu v Ljudski republiki Sloveniji, 489.

18 PAM, SI PAM 1433, 41, Poročilo za 2. volilno skupščino Združenja visokošolskih zavodov v Mariboru (1965), 3.

19 Obravnava in sklepanje o predlogu zakona o ustanovitvi Združenja visokošolskih zavodov v Mariboru (Megušar, 1961, 33–34); Uradni list LRS, 1. 6. 1961: Zakon o ustanovitvi Združenja visokošolskih zavodov v Mariboru, 211.

20 PAM, SI PAM 1433, 41, Poročilo za 2. volilno skupščino Združenja visokošolskih zavodov v Mariboru (1965), 3; Delo, 10. 12. 1961: Šolski sistem usklajamo s potrebami družbe, 12.

USTANOVITEV PEDAGOŠKE AKADEMIJE V MARIBORU

Pobuda, da bi se v Mariboru ustanovila višja šola za izobraževanje osnovnošolskih učiteljev,²¹ je bila sprožena že med obema vojnoma. Nato ponovno, leta 1947, ko je bila v Ljubljani ustanovljena Višja pedagoška šola. V obeh primerih pa je ostalo zgolj pri željah. V letu 1954 je bila na zvezni ravni ustanovljena Komisija za reformo šolstva (podrejena odboru za prosveto Zvezne ljudske skupščine), katere člani so bili tudi nekateri Slovenci, in sicer Franc Kimovec, Vlado Majhen in Draga Humek. Slednja sta imela tudi pomembno vlogo pri ustanavljanju nove izobraževalne institucije za učitelje. Vladko Majhen, sekretar Mestnega komiteja Zveze komunistov Slovenije v Mariboru, je bil za ljudskega poslanca Republiškega zbora Ljudske skupščine izvoljen v 67. volilni enoti v mestu Maribor.²² Draga Humek pa je bila ravnateljica mariborskega učiteljskega, kasneje pa tudi prva direktorica mariborske Pedagoške akademije – položaj direktorja Pedagoške akademije Maribor je 1. 10. 1962 prevzel Vladimir Bračič (Bračič, 1984, 242, 246; Gabrič, 2006, 52–53).

Resneje so se prizadevanja za ustanovitev Pedagoške akademije v Mariboru nekaterih mariborskih pedagogov, začela med letoma 1956 in 1958. Svet za prosveto in Okrajni ljudski odbor sta v perspektivnem planu gospodarskega razvoja okraja Maribor med letoma 1957 in 1961 vključila tudi ustanovitev pedagoške akademije, kot prve višje šole v Mariboru.²³ Na sedmi redni seji Sveta za šolstvo Okrajnega ljudskega odbora Maribor, ki je potekala 2. 10. 1958, pa so njeno ustanovitev predvideli v letu 1959.²⁴

Na petnajsti redni seji Okrajnega ljudskega odbora Maribor,²⁵ ki je potekala 28. 5. 1959, je Draga Humek, podala poročilo o problematiki Učiteljskega in Pedagoške akademije v Mariboru. Po podanem poročilu se je odbor strinjal, da je Pedagoška akademija v Mariboru nujno potrebna in sklenil, da je potrebno čim hitreje pričeti postopek za njeno ustanovitev. Imenovana je bila štiričlanska komisija sveta za šolstvo Okrajnega ljudskega odbora Maribor (Vladimir Bračič, Draga Humek, Anica Kuhar in Stane Kuštin), ki je bila zadolžena, da pri Svetu za šolstvo LR Slovenije prikaže potrebo po ustanovitvi Pedagoške

akademije v Mariboru in pripravi predlog zanjo (Zgonik, 1970, 370; Bračič, 1986, 9–15).

Težavo pri ustanavljanju je predstavljal predvsem neenoten pogled na njeno organizacijsko obliko, in sicer si tako pri zvezni komisiji za reformo osnovne šole kot tudi v Svetu za šolstvo LR Slovenije niso bili enotni, ali želijo, da bi bila pedagoška akademija strokovna šola, s tem ko bi učiteljskem dodali še šesti letnik, ali pa bi bila dvoletna višja šola, v katero bi se vpisovali absolventi učiteljskih, gimnazij oziroma drugih strokovnih šol. Medtem pa so bile v Mariboru že ustanovljene prve višje šole, ki sploh niso bile predvidene v perspektivnem planu tega obdobja, kot je v »Analizi o dotedanjem izvajanju plana za obdobje 1957–1959«, zapisal tudi načelnik Oddelka za družbene službe Lojze Frangež.²⁶ Ustanovitve novih višjih šol pa so predstavljale tudi velik finančni zalogaj (Bračič, 1986, 14–15).

Potreba po pedagoški akademiji v Mariboru je bila tesno povezana z dogajanjem na področju reforme osnovnih šol, in sicer z uzakonitvijo enotne osemletne osnovne šole, s katero se je povečala potreba po predmetnih učiteljih (cf. Gabrič, 2006) ter pomanjkanjem ustrezno kvalificiranega kadra. Na učiteljskih so se izobraževali učitelji za nižje razrede osnovnih šol, na Višji pedagoški šoli v Ljubljani, Filozofski fakulteti v Ljubljani ter nekaterih drugih visokošolskih organizacijah so se šolali učitelji za predmetni pouk na osnovnih šolah, medtem ko je za profesorje na srednjih splošnoizobraževalnih šolah bila potrebna visoka izobrazba. Prosvetni svet Jugoslavije pa je leta 1960 sklenil, da je za učitelje nove osnovne šole potrebna višješolska izobrazba. Kot ugotavlja Gabrič pa določilo na Slovenskem ni imelo skorajda nikakršnega odmeva (Gabrič, 2006, 121, 125–126).

Sodeč po poročilu »Dosežen razvoj in perspektive razvoja šolstva v okraju Maribor 1961–1965«²⁷ je v mariborskem okraju občutno primanjkovalo predavateljskih kadrov na višji stopnji osnovne šole, obenem pa naj bi bil tudi takratni sistem šolanja učiteljev neprimeren, saj so ocenjevali, da absolventom učiteljskega manjkalo splošne razgledanosti in poglobljenega pedagoškega znanja. Več podrobnosti o pomanjkanju kadrov izvemo iz poročila za šolsko leto 1959–1960,²⁸ ki ugotavlja, da v občinah Ravne, Slovenj Gradec, Radlje, Dravograd, Ruše, Maribor

21 V Mariboru je imelo izobraževanje učiteljev že dolgoletno tradicijo. Začetke lahko iščemo v letu 1802, ko sta dva kandidata na mariborski »Glavni šoli« opravljala izpit po trimesečnem t. i. preparadnem tečaju – s tečajem so bili usposobljeni za organiste, cerkovnike in učitelje ljudskih šol (Bračič, 1986, 12).

22 Poročilo verifikacijskega odbora Republiškega zbora Ljudske skupščine LRS (Megušar, 1954, 141–148).

23 PAM, SI PAM 0552, 3657, Tajništvo za prosveto in kulturo 1959–1964: Delo sveta za šolstvo: sklepi, zapisniki, Dosežen razvoj in perspektive razvoja šolstva v okraju Maribor 1961–1965 (nedatirano), 1–35.

24 PAM, SI PAM 0552, 3657, Tajništvo za prosveto in kulturo 1959–1964: Zapisnik sej 1953/1958, Zapisnik 7. redne seje Okrajnega ljudskega odbora Maribor, 2. 10. 1958, 5.

25 PAM, SI PAM 0552, 3657, Tajništvo za prosveto in kulturo 1959–1964: Delo sveta za šolstvo: sklepi, zapisniki, Zapisnik 15. redne seje Okrajnega ljudskega odbora Maribor, 28. 5. 1959, 11.

26 PAM, SI PAM 0552, 3657, Tajništvo za prosveto in kulturo 1959–1964: Delo sveta za šolstvo: sklepi, zapisniki, Lojze Frangež, Analiza dosedanega izvajanja perspektivnega plana za obdobje 1957–1961, 30. 4. 1960, 2.

27 PAM, SI PAM 0552, 3657, Tajništvo za prosveto in kulturo 1959–1964: Delo sveta za šolstvo: sklepi, zapisniki, Dosežen razvoj in perspektive razvoja šolstva v okraju Maribor 1961–1965 (nedatirano), 23.

28 PAM, SI PAM 0552, 3657, Tajništvo za prosveto in kulturo 1959–1964: Delo sveta za šolstvo: sklepi, zapisniki, Poročilo (nedatirano).

– Tezno, Maribor – Tabor, Maribor – Center, Maribor – Košaki, Ptuj, Ormož, Slovenska Bistrica in Lenart skupno primanjkuje 238 razrednih ter 119 predmetnih učiteljev. Pomanjkanje ustreznega kadra pa ni bilo le na osnovnih šolah. Tako je na štirih gimnazijah primanjkovalo 12 profesorjev, na srednjih strokovnih šolah in učiteljišču 25 profesorjev in na strokovnih šolah 75 »učnih moči«.

Podkomisija za ustanovitev Višje pedagoške šole v Mariboru, ki je nadaljevala z delom prejšnje komisije, je bila imenovana 23. marca 1960. Njeni člani so bili Alfonz Fekonja, Tone Ferlinc, Draga Humek, Jože Kuhar in Gustav Šilih, ki se jim je porodila ideja, da bi k vpisu in nadaljevanju študija na novoustanovljeni Pedagoški akademiji v Mariboru spodbudili vse študente, ki so študirali na pedagoški šoli v Ljubljani in študija niso končali. Vodstvo pedagoške šole v Ljubljani so prosili, da v Mariboru ustanovi Center za izredni študij Višje pedagoške šole v Ljubljani in iz vrst mariborskih srednješolskih predavateljev izbere tiste, ki bi lahko predavali v centru. Prošnji so v Ljubljani ugodili in tako so se na višješolski ravni v Mariboru, sicer v sklopu ljubljanske šole, že v začetku leta 1961 začeli izobraževati izredni študentje (Bračič, 1986, 14–15).

Časnik *Večer* je konec oktobra 1960 objavil prispevek z odmevnim naslovom: »V Mariboru tudi Višja pedagoška šola: januarja 1961 bo začel v Mariboru z delom samostojni oddelek Višje pedagoške šole v Ljubljani; za začetek samo pomoč izrednim slušateljem; v jeseni samostojna višja šola za vzgojo učiteljskega kadra za osnovne šole!«. ²⁹

V tem času je podkomisija pripravljala učni načrt in predmetnik pedagoške šole, osnutek zakona o ustanovitvi šole ter finančni načrt. Okrajni ljudski odbor Maribor je slovenskim oblastem zagotovil, da bo priskrbel šoli prostore in sredstva za začetek dela, da pet let ne bo postavil za pedagoško akademijo investicijskih zahtev ter da bo pri kritju izdatkov za redno delo akademije sodeloval s 30% (LR Slovenija pa 70%). Odbor za prosveto in kulturo Republiškega zbora Ljudske skupščine LR Slovenije je predlog zakona o ustanovitvi Pedagoške akademije v Mariboru obravnaval in sprejel na svoji triindvajseti seji, 22. junija 1961. Isti dan je pozitivno poročilo o predlogu podal tudi Odbor za organizacijo oblasti in upravo, dva dni kasneje pa še Zakonodajni odbor (Bračič, 1986, 15–16; Gabrič, 2006, 131). ³⁰

Izvršni svet LR Slovenije je predlog o ustanovitvi pedagoške akademije obravnaval 26. junija 1961. Na seji Izvršnega sveta je poslanec Vlado Majhen izpostavil pereč

problem primanjkljaja predmetnih učiteljev in navzoče pozval k sprejetju predloga zakona. »Zakon o ustanovitvi Pedagoške akademije v Mariboru« je bil na omenjeni seji soglasno sprejet in tri dni kasneje objavljen v *Uradnem listu LR Slovenije*. Drugi člen zakona je določal, da »Pedagoška akademija vzgaja in izobražuje učitelje z višjo in visoko izobrazbo za osnovne in druge šole ter druge vzgojne in izobraževalne zavode«, tretji člen zakona pa, da »Pedagoška akademija organizira pouk na prvi in drugi stopnji visokošolskega študija«. ³¹

S tem je bila ustanovljena prva visoka šola v Mariboru, vse ostale do tedaj ustanovljene so namreč bile »le« višje šole. Kot zanimivost velja omeniti, da je bila Pedagoška akademija v Mariboru tudi prva pedagoška akademija na Slovenskem; ljubljanska Višja pedagoška šola je bila namreč v akademijo preoblikovana šele leta 1964 (Bračič, 1986, 15–16; Gabrič, 2006, 131).

Na Pedagoško akademijo v Mariboru so se lahko vpisali absolventi vseh srednjih šol in tudi tisti, ki srednje šole sicer niso dokončali, so pa imeli za seboj štiri leta ustrezne prakse (slednji so morali opraviti sprejemni izpit). Na programih za likovno in glasbeno vzgojo so bili tudi posebni preizkusi sposobnosti. Prvo študijsko leto je Pedagoška akademija v Mariboru začela z 52 rednimi in 204 izrednimi študenti (od teh se jih je 164 prepisalo iz že omenjenega Centra za izredni študij). S predavanji za redne študente so začeli 3. novembra 1961 (Bračič, 1986, 15–16).

Potrebo po ustanovitvi Pedagoške akademije v Mariboru nakazuje tudi vpis študentov v naslednjih letih. Že v študijskem letu 1962/1963 se je vpis rednih študentov zvišal na 92, izrednih pa na 283. Rekordni vpis je šola dosegla v študijskem letu 1963/1964, ko se je na Pedagoško akademijo vpisalo kar 251 rednih in 368 izrednih študentov. V študijskem letu 1964/1965 sicer zaznamo padec vpisa rednih študentov na 136, število izrednih študentov pa je še zmeraj ostalo visoko, in sicer 360. ³² Že naslednje leto 1965/1966 se je število rednih študentov zvišalo na 217, se je pa v tem letu znižalo število izrednih študentov na 268. V študijskem letu 1966/1967 se je vpisalo 196 rednih in 269 izrednih študentov. ³³

Prvo leto delovanja Pedagoške akademije v Mariboru so se redni študentje lahko vpisali na eno izmed štirih študijskih smeri, medtem ko so imeli izredni študentje na izbiro deset smeri. Zaradi lažje preglednosti je razvoj študijskih smeri v začetnih letih delovanja Pedagoške akademije v Mariboru prikazan v Sliki 2, ki je vzeta iz

29 Večer, 31. 10. 1960: V Mariboru tudi Višja pedagoška šola: januarja 1961 bo začel v Mariboru z delom samostojni oddelek Višje pedagoške šole v Ljubljani; za začetek samo pomoč izredni slušateljem; v jeseni samostojna višja šola za vzgojo učiteljskega kadra za osnovne šole!, 2.

30 ARS, SI AS 1115, 54, Stenografski zapisnik 23. seje odbora za prosveto in kulturo Republiškega zbora Ljudske skupščine LRS, 22. 6. 1961, 2–6; Priloge k predlogu zakona o ustanovitvi Pedagoške akademije v Mariboru (Megušar, 1961, 631–635).

31 Obravnava in sklepanje o predlogu zakona o ustanovitvi Pedagoške akademije v Mariboru (Megušar, 1961, 42–43); Uradni list LRS, 29. 6. 1961: Zakon o ustanovitvi Pedagoške akademije v Mariboru, 246.

32 PAM, SI PAM 1433, 46, Poročilo Pedagoške akademije za 2. redno letno skupščino, 1965, 6.

33 PAM, SI PAM 1433, 46, Poročilo Pedagoške akademije za 3. redno letno skupščino, 1967, 14.

PREGLED VPISA PO PRILIMETNIH SKUPINAH

TABELA VI.

Predmetna skupina	1960/61		1961/62		1962/63		1963/64		1964/65	
	R	IZ	R	IZ	R	IZ	R	IZ	R	IZ
slovenščina - angleščina	-	15	11	12	14	16	38	17	17	16
slovenščina - srbohrvaščina	-	34	-	24	-	21	11	33	8	21
slovenščina - ruščina	-	-	-	-	-	-	7	12	4	4
slovenščina - nemščina	-	8	-	13	-	-	-	15	-	11
slovenščina - madžarščina	-	-	-	-	-	23	-	-	-	-
zemljepis - zgodovina	-	97	-	39	32	48	37	51	24	42
biologija - kemija	-	33	-	18	-	50	43	56	22	39
matematika - fizika	-	48	7	20	30	40	64	54	20	29
razredni pouk	-	-	19	19	6	27	9	64	11	97
tehnični pouk	-	28	5	31	10	30	22	31	6	9
likovni pouk	-	15	-	17	-	13	13	14	5	10
glasba	-	45	-	11	-	15	7	14	3	7
telesna vzgoja - biologija	-	-	-	-	-	-	-	-	9	18
telesna vzgoja - zemljepis	-	-	-	-	-	-	-	-	7	17
elektro stroka	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9
strojna stroka	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7
kovinska stroka	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9
trgovsko-ekonomska smer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13
kmetijska smer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
S k u p a j	-	323	52	204	92	283	251	368	136	360

Slika 2: Študijske smeri Pedagoške akademije v Mariboru med leti 1961 in 1965.³⁴

Poročila Pedagoške akademije v Mariboru za 2. redno letno skupščino (1965).³⁵

Od ustanovitve Pedagoške akademije je to vodil začasni svet, ki ga je imenoval Izvršni svet skupščine LR Slovenije. Začasni svet je imel tudi stalno finančno komisijo. Na Pedagoški akademiji so delovali tudi: Uprava akademije, sestavljena iz vseh pedagoških delavcev akademije, ki je obravnavala vprašanje pouka, Kadrovska komisija, Študijska komisija in, od leta 1963, Svet delovnega kolektiva. Začasni svet je prvi statut Pedagoške akademije v Mariboru sicer sprejel že konec leta 1962, a je bila za njegovo pravno veljavo potrebna potrditev Izvršnega sveta LR Slovenije (Zgonik, 1970, 380–381; Bračič, 2011, 25).

23. novembra 1965 je bil delno potrjen tudi *Statut Pedagoške akademije v Mariboru* (odložena je bila potrditev določil, ki so se nanašali na sistem študija in njegovo

organizacijo ter organizacijo znanstveno-raziskovalnega dela na visokošolskih zavodih). Statut je obsegal 182 členov zapisanih na 131 straneh. Podpisala sta ga takratni dekan akademije Rajko Kladnik in predsednik sveta Vladimir Bračič. Kot upravni organi so bili določeni: svet akademije, upravni odbor, pedagoško-znanstveni svet in dekan (Zgonik, 1970, 380–381).³⁶

Hud udarec je Pedagoška akademija doživela leta 1969 z »Zakonom o visokem šolstvu«, ki je v svojem 92. členu določal, da veljajo za Pedagoški akademiji v Ljubljani in Mariboru ista določila kot za višje šole, s čemer je obe akademiji degradiral na stopnjo dvoletne višje šole (Bračič, 1984, 259–260; 1986, 37).³⁷ Temu je sledilo dolgoletno prizadevanje za povrnitev statusa visoke šole, kar jim je naposled uspelo v začetku leta 1986, s sprejetjem »Odloka o soglasju k preimenovanju Pedagoške akademije v Mariboru v Pedagoško fakulteto v Mariboru«.³⁸

34 PAM, SI PAM 1433, 46, Poročilo Pedagoške akademije za 2. redno letno skupščino, 1965, 15

35 PAM, SI PAM 1433, 46, Poročilo Pedagoške akademije za 2. redno letno skupščino, 1965, 15.

36 PAM, SI PAM 1433, 46, Statut Pedagoške akademije v Mariboru, 1965, 1–131; Obravnava statutov fakultet, visokih šol, akademij in višjih šol ter njihovih združenj in sklepanje o predlogu za potrditev statutov (Megušar, 1965, 4–9).

37 Uradni list Socialistične Republike Slovenije, 20. 3. 1969: Ukaz o razglasitvi zakona o visokem šolstvu, 228.

38 Soglasje k spremembi imena Pedagoške akademije Maribor v Pedagoško fakulteto Maribor (Skupščina SRS, 1986, 60); Uradni list SRS, 28. 2. 1986: Odllok o soglasju k spremembi imena Pedagoške akademije, Maribor v Pedagoško fakulteto, Maribor; Večer, 13. 2. 1986: Tanja Kremžar. Iz akademije v fakulteto, 4.

GRADNJA NOVE ZGRADBE PEDAGOŠKE AKADEMIJE
V MARIBORU NA KOROŠKI CESTI 160

Svoje prostore je Pedagoška akademija v Mariboru v začetku kar nekaj let imela v prostorih bivše Klasične gimnazije na Mladinski ulici. Poglavitni razlog za to, da je veliko let preživela v neustreznih prostorih, je bil eden izmed pogojev ob njeni ustanovitvi, in sicer, da do leta 1965 od Izvršnega sveta ne bo zahtevala nobenih investicijskih sredstev. Vodstvo Pedagoške akademije je tako šele ob izteku dogovorjene dobe Izvršnemu svetu SR Slovenije, ki je delal na srednjeročnem planu za leta 1965–1970, prijavilo novogradnjo. Pri tem so bili uspešni, saj jo je Izvršni svet SR Slovenije vključil med potencialne investicije za omenjeno obdobje (Bračič, 1984, 259–260; 1986, 37).

Za pridobitev primerne lokacije novogradnje se je vodstvo Pedagoške akademije obrnilo na mestni svet, ki je zadevo predal Zavodu za urbanizem. Slednji je predlagal tri lokacije: na vogalu Cankarjeve in Razlagove ulice, ob Koroški cesti in Gosposvetski cesti, zraven pedagoške gimnazije. Prvi dve lokaciji sta nemudoma odpadli saj bi bili stroški rušenja glede na pridobljena sredstva preprosto preveliki. Kmalu pa se je za neprimerno izkazala tudi tretja lokacija zraven pedagoške gimnazije, saj bi z izgradnjo nove stavbe uničili bližnja igrišča. Zaradi ostrega nasprotovanja in kritiziranja lokalnih časnikov (*Večer*), je mestni svet naposled umaknil ponudbo tretje lokacije, a namesto te, ni predlagal nove. Poleg težav z lokacijo je ideja o novogradnji zastala zaradi gospodarske krize leta 1965, ko so bile za nekaj let ustavljene negospodarske investicije (Bračič, 1984, 259–260).³⁹

Novogradnja Pedagoške akademije v Mariboru je bila nato ponovno vključena v srednjeročni načrt za leta 1970–1975. Za njene potrebe so prvotno sicer bila odmerjena sredstva v višini 4,5 milijarde dinarjev, a ker so se ponovile težave s primerno lokacijo, je bil del teh sredstev porabljen drugod. Od leta 1973, ko je izvršni svet SR Slovenije odobril sredstva za izdelavo projektne dokumentacije – v Pokrajinskem arhivu Maribor je ohranjeno veliko raznorazne dokumentacije vezane na novogradnjo. 10. 7. 1973 je bilo sestavljeno »Tehnično poročilo«, ki je zajemalo naslednjo razdelitev projekta: Pedagoška akademija – šolski trakt (klet, prizemlje, 1. nadstropje, 2. nadstropje, mansarda), konstrukcija, obdelava in oprema, zunanja ureditev ter instalacije (Bračič, 1984, 259–260).⁴¹

Naposled je Mestna občina Maribor Pedagoški akademiji ponudila novo lokacijo na Koroški cesti (Koroška vrata). Šlo je za kmetijska zemljišča (njiva, gozd, sadovnjak in pašnik), kar je razvidno tudi iz vloge za spremembo namembnosti zemljišča.⁴² O novi lokaciji je Vladimir Bračič zapisal:

Mesto je velikodušno odstopilo to pusto zemljišče nekdanjih gramoznih jam Pedagoški akademiji brezplačno, vendar s pogojem, da investitor uredi vse komunalne priključke. Toda zadeva se je še enkrat zapletla. Zaradi nesmiselne odločitve takratnega vodstva Zavoda za urbanizem v Mariboru, ki je odredilo mikrolokacijo zgradbe na zasipanih nekdanjih gramoznih jamah (to bi podražilo gradnjo skoraj za milijardo dinarjev), je bil začetek gradnje odložen skoraj za eno leto. (Bračič, 1984, 260)

Po vseh preprekah z iskanjem ustrezne lokacije in vsej dokumentaciji, ki jo je bilo potrebno izdelati pred začetkom gradnje novega poslopja, se je gradnja začela junija 1975. Predvideno je bilo, da se bo gradnja Pedagoške akademije zaključila v letu dni, a se je ta precej zavlekla. V *Katedri* je leta 1977 izšel intervju s predsednikom gradbenega odbora Pedagoške akademije inž. Štefanom Požlepom, tajnico Pedagoške akademije Miro Zalar, in računovodkinjo Mijo Cizej. V intervjuju so bili izpostavljeni nekateri dejavniki, ki naj bi občutno podaljšali gradnjo novega poslopja Pedagoške akademije Maribor. Tako je dva dni po podpisu pogodbe v veljavo stopil nov zakon, ki je zaostрил postopek financiranja negospodarskih objektov (v času intervjuja je bil zakon že »sproščen«). Prav tako je pri gradnji prišlo do nepredvidenih dodatnih stroškov, zaradi katerih so morali prositi za dodatna finančna sredstva. V vodstvu akademije pa so izpostavili še nerešeno vprašanje komunale in pa finančne probleme, ki so bili pogojeni z dotokom denarja po obrokih (Arko & Korat, 1977, 4–5).

Predavanja v novi zgradbi so se pričela marca 1978, uradna otvoritev pa je bila 18. 9. 1979, ko je v njenem amfiteatru potekala osrednja proslava ob dnevu univerze – na ta dan leta 1975 se je Visokošolsko združenje namreč preoblikovalo v univerzo.⁴³ Na proslavi so med drugim obeležili tudi dvajsetletnico višjega šolstva v Mariboru.⁴⁴ Po dolgih letih je Pedagoška akademija naposled le dobila lastno zgradbo,

39 Večer, 23. 2. 1965: Kje bo nova pedagoška akademija?, 4; Večer, 12. 3. 1965: Je lokacija pedagoške akademije dobro izbrana?, 2.

40 PAM, SI PAM 1433, 46, Poročilo Pedagoške akademije za 2. redno letno skupščino, 1965, 15.

41 PAM, SI PAM GR 7882, Skupščina občine Maribor 1967–1982, št. 1348; PAM, SI PAM GR 7882, Skupščina občine Maribor 1967–1982, št. 1345.

42 PAM, SI PAM GR 7882, Skupščina občine Maribor 1967–1982, št. 1345, Prispevek za spremembo namembnosti v k.o. Koroška vrata, 16. 6. 1975, 1–2.

43 PAM, SI PAM 1433, 141, Pedagoška akademija Maribor: osnutek teksta dekana dr. Viljema Brumca, 1979, 2; Večer, 10. 4. 1978: Nov hram učenosti, 5; Delo, 19. 9. 1979: Častni doktorati za delo v politični ekonomiji, znanosti in književnosti, 5; Srčnik, 1979, 4.

44 Srčnik, 1979, 4; Delo, 19. 9. 1979: Častni doktorati za delo v politični ekonomiji, znanosti in književnosti, 5.

Slika 3: Gradnja nove stavbe Pedagoške akademije v Mariboru.⁴⁵

v kateri se še danes nahajajo njene naslednice (Pedagoška fakulteta, Filozofska fakulteta ter Fakulteta za naravoslovje in matematiko).

NAMESTO SKLEPA

Pedagoška akademija v Mariboru je bila leta 1961 ustanovljena kot zadnja v prvem valu nastajanja mariborskih višjih šol, čeprav so njeno ustanovitev predvideli kot prvo. Njena ustanovitev je bila zaradi sprejetja novih smernic na področju izobraževanja učiteljskega kadra nujna, saj je v Mariboru do takrat delovalo le učiteljsiše, ki je nudilo ustrezno izobrazbo le za učitelje nižjih razredov osnovnih šol.

Glede na kadrovske potrebe je bila ustanovitev nove visoke pedagoške šole v Sloveniji neobhodno potrebna, saj je do tedaj v republiki delovala le Višja pedagoška šola v Ljubljani. Razloge, zakaj so se slovenske oblasti odločile ustanoviti visoko pedagoško šolo prav v Mariboru, lahko iščemo v dejstvu, da je bilo mesto ob

Dravi drugo največje slovensko mesto in eno največjih industrijskih središč v celotni državi. Odločilno pa je bilo predvsem vztrajno prizadevanje nekaterih posameznikov ob podpori mestnih oblasti, saj je Okrajni ljudski odbor Maribor pokrtil stroške ustanovitve in sofinanciranja redne dejavnosti (trideset odstotkov) in s tem nase prevzel kar precejšnje finančno breme. Z zakonom o ustanovitvi Pedagoške akademije v Mariboru je tako mesto dobilo svojo prvo visoko šolo. Precej manj uspešna pa je bila mestna občina pri projektu novogradnje stavbe Pedagoške akademije, ko se je zaradi zapletov pri iskanju primerne lokacije, gradnja prestavila za nekaj let.

Zaključimo lahko, da je bila ustanovitev Pedagoške akademije v Mariboru izjemnega pomena tako za mesto kot tudi za celotno severovzhodno Slovenijo, saj je njeno delovanje omogočilo študij za učiteljske poklice tudi v tem delu republike in s tem postavilo temelje za nadaljnji razvoj družboslovno-humanističnega, pedagoškega in naravoslovno-matematičnega študija in ustanovitve druge slovenske univerze v Mariboru leta 1975.

⁴⁵ PAM, SI PAM 1096, 91/30, Gradnja nove stavbe Pedagoške akademije v Mariboru, nedatirano.

"NEW TEMPLE OF LEARNING": THE ESTABLISHMENT OF THE PEDAGOGICAL ACADEMY IN MARIBOR

*Tadeja MELANŠEK*University of Maribor, Faculty of Arts, Koroška cesta 160, 2000 Maribor, Slovenia
e-mail: tadeja.melansek1@um.si*Darko FRIS*University of Maribor, Faculty of Arts, Koroška cesta 160, 2000 Maribor, Slovenia
e-mail: darko.fris@um.si

SUMMARY

The article presents the establishment of the first Maribor higher schools, with special emphasis on what happened before and during the establishment of the Pedagogical Academy in Maribor. The paper is written based on pre-existing scientific literature, jubilee collections that were published on occasions of important anniversaries of the foundation, archival material kept by the Provincial Archives of Maribor and the Archives of the Republic of Slovenia, as well as reports from the newspapers of the time. The reform of higher education in Slovenia, which took place between 1953 and 1963, paved the way for the establishment of several higher schools in Maribor, where the demands and needs for the establishment of higher education had been evident for a long time. In the article, the authors partly focus on the enactment of laws pertaining to the establishment of Maribor higher education institutions by the authorities of the Slovenian republic, and thus also outline their views of the topic at the time. They interweave this with the efforts of the Maribor District People's Committee and some individuals. The establishment of the Pedagogical academy in Maribor was necessary due to the new principles regulating the education of the teaching staff, because at that time in Maribor there was merely a school for teachers that offered adequate education only for teaching staff of lower grades of primary schools. The Maribor District People's Committee even predicted it would be established as the first higher school, but due to various factors, it was actually founded as the last during the first wave of the establishment of higher schools in Maribor, in 1961. The important role that Maribor played in the establishment of the Pedagogical Academy is also indicated by the fact that the Maribor District People's Committee covered the costs of establishment and co-financing of regular activities (thirty percent). The city, which longed for the establishment of this higher education institution, thus took on a considerable financial burden. With the law establishing the Pedagogical Academy in Maribor, the city got its first college.

Keywords: Pedagogical Academy Maribor, higher education, education reform, University of Maribor, Slovenia

VIRI IN LITERATURA

Arko, Jasna & Edi Korat (1977): Ali pedagogi tako kot gradnja. Katedra, 18, 3–4, 4–5.

ARS, SI AS 1115 – Arhiv Republike Slovenije (ARS), Skupščina SR Slovenije (fond SI AS 1115).

Bračič, Vladimir (1975): Ustanovitev in razvoj visokošolskega središča v Mariboru. V: Bračič, Vladimir (ur.): Združenje visokošolskih zavodov v Mariboru 1961. Maribor, Univerza, 8–29.

Bračič, Vladimir (1983): Nastanek in razvoj visokega šolstva v Mariboru. Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino: iz zgodovine Maribora, 31, 2–3, 247–256.

Bračič, Vladimir (1984): Prispevki za zgodovino visokega šolstva v Mariboru. Maribor, Univerza.

Bračič, Vladimir (1986): Organizacijska in samoupravna podoba Pedagoške Akademije od njene ustanovitve do danes. V: Lešnik, Rudi (ur.): Jubilejni zbornik: Pedagoške akademije Maribor ob 25 letnici. Maribor, Pedagoška fakulteta, 9–38.

Bračič, Vladimir (1991): Razvoj šolstva in drugih izobraževalnih dejavnosti v Mariboru. V: Curk, Jože, Hartman, Bruno & Jože Koropec (ur.): Maribor skozi stoletja: Razprave 1. Maribor, Obzorja, 585–612.

Bračič, Vladimir (2011): Organizacija in samoupravna podoba Pedagoške akademije Maribor od njene ustanovitve do 1986. Revija za elementarno izobraževanje: 50 let Pedagoške fakultete, 4, posebna številka, 12–31.

Delo. Ljubljana, Delo d.o.o., 1959–.

Djordjević, Vera (1986): Vogelник, Dolfe (1909–1987). V: Munda, Jože et al. (ur.): Slovenski biografski leksikon: 14. zv. Vode–Zdešar. Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti Znanstvenoraziskovalni center SAZU.

Gabrič, Aleš (2006): Šolska reforma 1953–1963. Ljubljana, Inštitut za novejšo zgodovino.

Griesser-Pečar, Tamara (2020): Prvo povojno leto v Evropi in svetu. *Studia Historica Slovenica*, 20, 2, 335–358.

Megušar, Milan (1954): Sejni zapiski Skupščine Socialistične Republike Slovenije: seje od 15. decembra 1953 do 28. februarja 1954. Ljubljana, Ljudska skupščina LRS.

Megušar, Milan (1959): Sejni zapiski Ljudske skupščine Ljudske Republike Slovenije: seje od 1. maja do 31. oktobra 1959. Ljubljana, Ljudska skupščina LRS.

Megušar, Milan (1960a): Sejni zapiski Ljudske skupščine Ljudske Republike Slovenije: seje od 1. novembra 1959 do 31. januarja 1960. Ljubljana, Ljudska skupščina LRS.

Megušar, Milan (1960b): Sejni zapiski Ljudske skupščine Ljudske Republike Slovenije: seje od 1. maja do 30. septembra 1960. Ljubljana, Ljudska skupščina LRS.

Megušar, Milan (1961): Sejni zapiski Ljudske skupščine Ljudske Republike Slovenije: seje od 1. marca do 31. avgusta 1961. Ljubljana, Ljudska skupščina LRS.

Megušar, Milan (1965): Stenografski zapiski Ljudske skupščine Ljudske Republike Slovenije: seje od 1. decembra 1955 do 31. maja 1956. Ljubljana, Ljudska skupščina LRS.

PAM, SI PAM 0552 – Pokrajinski arhiv Maribor (PAM), Okrajni ljudski odbor Maribor 1955–1965 (fond SI PAM 0552).

PAM, SI PAM 1096 – Pokrajinski arhiv Maribor (PAM), Stavbar – Splošno gradbeno podjetje Maribor (fond SI PAM 1096).

PAM, SI PAM 1433 – Pokrajinski arhiv Maribor (PAM), Univerza v Mariboru 1972–1990 (fond SI PAM 1433).

PAM, SI PAM GR 7882 – Pokrajinski arhiv Maribor (PAM), Skupščina občine Maribor 1967–1982 (fond SI PAM GR 7882).

Perovšek, Jurij (2020): Politični položaj na Slovenskem. *Studia Historica Slovenica*, 20, 2, 359–395.

Protner, Edvard (2020): Vzpostavitev šolskega sistema leta 1919. *Studia Historica Slovenica*, 20, 2, 395–459.

Rahten, Andrej (2021): Slovenske narodnoemancipacijske težnje v postimperialni tranzicijski dobi. *Acta Histriae*, 29, 1, 111–134.

Rakonjac, Aleksandar (2023): Privreda kao veliki ekonomski sistem: uspostavljanje složenih formi organizacije i upravljanja u jugoslovenskoj privredi (1945–1950). *Annales, Series Historia et Sociologia*, 33, 1, 125–140.

Rebernik, Mik (1976): Dobro jutro, univerza. Katedra, 15, 1, 2–3.

Repe, Božo (2020): Nastanek slovenske univerze. *Studia Historica Slovenica*, 20, 2, 459–487.

Skupščina SRS (1986): Sejni zapiski Skupščine SR Slovenije: 58. seja, 12. 2. 1986. Ljubljana, Skupščina Socialistične republike Slovenije.

Srčnik, Brane (1979): Tretji jubilej Univerze. Katedra, 19, 2–3, 4.

Štih, Peter & Vasko Simoniti (2009): Na stičiščih svetov: Slovenska zgodovina od prazgodovine do konca 18. stoletja. Ljubljana, Modrijan.

Štuhec, Miran (2020): Kulturnopolitične in jezikovno-politične razmere na Slovenskem ob koncu prve svetovne vojne. *Studia Historica Slovenica*, 20, 1, 205–226.

Tribuna. Ljubljana, Študentska organizacija Univerze, 1951–.

Uradni list LRS. Ljubljana, Službeni list, 1945–1963.

Uradni list SRS. Ljubljana, Časopisni zavod Uradni list SRS, 1963–1990.

Večer. Maribor, Večer mediji d.o.o., 1952–.

Vogelnik, Dolfe (1961): Razgovori: Razmišljanje o novi podobi slovenske univerze. *Naša sodobnost*, 9, 2, 159–166.

Zgonik, Mavricij (1970): Pogled na razvoj akademije: nekaj števil in drugih podatkov. V: Zgonik, Mavricij (ur.): Zbornik pedagoške akademije v Mariboru. Maribor, Obzorja, 370–385.